

Marieke Franssen: Butternut Squash Za'atar

Marion Schopman

De titel Butternut Squash Za'atar van René Samsons stuk voor fluit en piano intrigeerde mij enorm. 'Butternut squash' is een flespompoen. Maar nadat ik in de aanloop naar dit interview met Marieke Franssen verschillende pompoenrecepten had bestudeerd, was de link tussen die recepten en Samsons compositie uit 2015 mij nog steeds een raadsel. 'Za'atar' is een soort wilde oregano (origanum syriacum), die alleen in het Midden-Oosten voorkomt, en dan nog zeer spaarzaam. Het smaakt naar een combinatie van oregano en tijm en wordt vaak vermengd met sesam, sumak, komijn en/of venkel, waarna het gebruikt wordt in of (met olijfolie) op brood. Een andere toepassing is in gerechten met vlees, maar gezien de titel dus ook pompoen. Tot zover deze culinair-botanische uitweiding, en op naar Amsterdam, waar ik met Marieke had afgesproken in haar nog niet zo heel lang geleden verbouwde woning vlakbij het Vondelpark. Zij is door de Stichting René Samson gevraagd met pianiste Shuann Chai de Nederlandse première van Butternut te verzorgen.

“Ik ken René eigenlijk al heel lang. Hij was de partner van mijn eerste fluitlerares, Annelies Kok-van Leengoed. Toen ik zestien was heeft hij voor mij een stuk voor fluit en piano geschreven, *Eine kleine Gamelan-musik* (1997). Ik had zo'n vijf jaar les en was technisch nog niet zo ver. Met gamelan an sich heeft het niet zoveel van doen. Dat hij het voor mij geschreven had was een verrassing, ik heb het uitgevoerd op een voorspeelavond in Oss. Nadat ik in Amsterdam was gaan wonen en studeren hadden René en ik via Annelies zo af en toe contact. Ik kwam hem ook wel eens hardlopend in het park tegen, hij woonde op de Jacob van Lennepkade. In 2014 heeft hij voor mij en mijn vriendin Marieke Wenink (Duo Leeghwater) een ander stuk geschreven, *Réflexions* voor fluit en altviool. Ook hierin zijn echte René-elementen terug te vinden: bepaalde harmonieën, melodieën, klankkleur, net als lange noten met zo'n grillig loopje en ritmische grapjes.” Marieke zingt, terwijl ze op de tel met haar vingers knipt: “pie-diep-po-dap.”

Emma Resmini

Butternut is opgedragen aan de Amerikaanse fluitiste Emma Resmini. Een opname van de wereldpremière in januari 2016 is te vinden op YouTube.^{1*}

Marieke: “Het verhaal erachter is dat ze een gemeenschappelijke kennis hadden. Deze vertelde René dat hij een talentje had ontdekt in Amerika en of het niet leuk zou zijn als hij een stuk voor haar zou schrijven. René heeft contact met haar opgenomen, er is wat heen en weer gemaïld en Emma vond het wel wat om een stuk te krijgen. René was bij de première aanwezig. Dat was wel wat passen en meten, Emma timmerde al flink aan de weg, gaf veel concertjes, had het heel druk. Maar moet je je voorstellen: ga je helemaal naar Amerika en is er niet eens tijd om samen te repeteren! Dat vond hij wel jammer, dat het op die manier ging.”

Die titel

“René en Annelies zijn enorme Ottolenghi-fans en met een groepje vrienden zijn ze voor een culinair weekend naar Londen gegaan om in een aantal van zijn restaurants heerlijk te eten. Hij vertelde daar over het stuk waar hij op dat moment mee bezig was: ‘Het begint met één noot, dan komt er een dingetje bij en dan nog een ingrediëntje...’ en dit deed Annelies denken aan de smaakensatie van een gerecht dat ze bij Ottolenghi gegeten hadden, Butternut Squash Za'atar, waarbij de ene na de andere smaak zich als een waaier openbaart. Zo is dit de titel van het stuk geworden. Hij heeft het met een opname naar Ottolenghi gestuurd. Zo van ‘misschien vind je het leuk om te weten dat ik dit stuk vernoemd heb naar een van je gerechten.’ In zijn reactie liet Ottolenghi weten dat hij hierdoor best geëmotioneerd was. Dit was de eerste keer dat iemand een stuk gecomponeerd had, geïnspireerd op zijn kookkunst!”

Onder de loep

Butternut bestaat grofweg uit vijf delen van elk rond de veertig maten. Het stuk begint in een rustig tempo vanuit de toon b en is lyrisch van karakter. René schrijft dan ook overwegend legato voor (zie voorbeeld pagina 20).

Butternut
Squash Za'atar

Butternut Squash Zu'atar for flute and piano

René Soriano

Na een kleine uitbarsting met wisselende maatsoorten kom je in het eerste Vivo-deel terecht, waarin het tempo twee keer zo hoog is, de sprongen groot zijn en de toonherhaling een terugkerend element lijkt te worden.

In het tweede Moderato is er twijfel en pingpongt het tooncentrum van bes naar b en terug.

Ritmisch is dit deel minder grillig dan het eerste Moderato. Nog steeds schrijft René veel tweeëndertigsten en triolen, maar nu in bewegingen die een minder hoog berglandschap aftekenen. Wel voegt hij een nieuw element toe, de triller; qua dynamiek blijft het overwegend *mp*.

Net voor het tweede Tempo Vivo komt de eerste (en enige) extended technique om de hoek kijken in de vorm van drie flageoletten.

Dit Vivo begint verstild, om in een langzame opbouw halverwege te eindigen in een juichende bevestiging van het tooncentrum b.

Alsof hij hier zelf van geschrokken is, start de volgende maat *subito pp*. Een dynamiek die ondanks alle sprongen en toonherhalingen gehandhaafd blijft tot de cadens.

Hierin lijkt de b het nog even te gaan verliezen van de c, maar in het laatste Vivo dalen we langzaam af, cirkelen nog even kort rond het tooncentrum om tot slot met rustige stuitertjes te eindigen op de b.

Nederlandse première

De Nederlandse première stond gepland voor juli 2020, op de sterfdag van René, maar werd noodgedwongen verschoven naar dit jaar. Marieke heeft dus zelfs nog niet gerepeteerd met de pianiste Shuann Chai. Dat er al een opname van het stuk bestaat vindt ze wel fijn.

“Je hebt het dan al een keer met piano gehoord en de klank in je hoofd. Technisch speelt Emma het heel goed. Het kan her en der wat poëtischer en het hoeft allemaal niet zó snel, denk ik. Wel jammer dat ik niet meer met René kan overleggen, maar ik heb al eerder stukken met hem gerepeteerd, dus ik weet het wel een beetje, en hij speelde zelf fluit, dus hij wist heel goed wat er kan. René was een heel intelligente, extreem aardige man met veel humor en een heel beschaafde woordkeuze. Hij was niet zo van de extended techniques; wat dat betreft doet dit me meer aan Franse muziek denken, al zijn de klanken wel anders. Typerend in de muziek die ik van hem ken zijn de keuze voor een tooncentrum en bepaalde ritmische motiefjes, afgewisseld met verstilde cantabile passages. Mijn favoriete gedeelte is waar hij (ook) ten opzichte van de pianopartij met verschillende ritmes speelt.”

“En de kwintooltjes vind ik geinig, de enige in het hele stuk (met uitzondering van maat 26). Je zou ze kunnen beschouwen als einde van de inleiding, waarin de belangrijkste ingrediënten zijn voorgesteld en het koken kan beginnen.”

“Ik zie er tijdens het spelen niet meteen het gerecht bij, maar in de piano zitten ook van dit soort snelle stijgende loopjes. Dan denk ik wel oh ja, een snuffe dit, een snuffe dat... De cadens is heel klassiek, alle theemaatjes, tempi en sferen komen even langs met nog een paar hysterische c's op het einde.”

“In het samenspel zijn er wat unisonoddingen en een paar stukjes waar de piano de hele tijd na de tel inschuift. Ritmisch wordt dat misschien nog een uitdaging. De toonherhalingen doen me erg denken aan het fluitconcert van Nielsen... en dan zijn er nog een paar vervelende loopjes, maar dat is altijd zo.”

De Nederlandse première is vanwege nieuwe mutaties van het coronavirus wederom uitgesteld. Mocht u echter een mooie flespompoen tegen het lijf lopen, pak dan het recept erbij², verwerk op de aangegeven wijze alle ingrediënten, dek de tafel, scan de QR-code en ontdek of u de smaaksensatie kunt ontdekken die René zo mooi verbonden vond met dit stuk.

Op zondag 28 februari is de video Over René Samson gesproken in première gegaan op YouTube.^{3*} Het is een inleiding in woord en beeld op de stukken die zullen klinken tijdens de eerste Samsoniade, verzorgd door de musici die ze zullen uitvoeren. Zij vertellen de verhalen achter de muziek, over het ontstaan van de composities en over hun samenwerking met René, afgewisseld met muziekfragmenten.

duoleeghwater.nl

¹ Zoek op YouTube op ‘resmini butternut samson’, volg de link op www.nfg-fluit.nl of scan de QR-code.

² *The Guardian*, 16 december 2011 (link op www.nfg-fluit.nl).

³ Zoek op ‘over René Samson gesproken’, volg de link op www.nfg-fluit.nl of scan de QR-code.

René Samson als leerling

René Samson had een tijdje fluitles van Eleonore Pameijer. Zij schreef ons over haar leerling:

“Ja, inderdaad, in de tachtiger jaren heeft René een korte periode fluitles van mij gehad. Hij werkte toen nog bij de Shell. Voordat hij bij mij kwam, had hij lange tijd les gehad van Hans van de Weijer, de piccolo-speler van het Concertgebouw Orkest. Dat was wel te merken, want René speelde heel erg goed fluit. Technisch lag alles binnen zijn bereik, hij speelde allerlei fluitconcerten en bracht o.a. de Prokofjevsonate mee naar les.

René had toen al heel duidelijk zijn eigen opvattingen over muziek en hoe hij wilde spelen, dus aan de ene kant was hij een geweldige leerling, aan de andere kant ook wel lastig voor mij, want ik vroeg me vaak af of mijn aanwijzingen en suggesties wel doel troffen. Kort daarna begon René te componeren en raakte de fluit voor hem meer op de achtergrond. In elk geval heeft het contact tussen ons geleid tot een hechte vriendschap die tot zijn dood heeft geduurd. Een geweldig warm en muzikaal persoon, door iedereen diep betreurd en gemist.”

Over René Samson
gesproken

